

PREPOZNAVANJE ROMANSKIH GOVORNIKA U HRVATSKOME KAO J2

Ivančica BANKOVIĆ-MANDIĆ

One part of the science papers shows that in a speech of a foreign language the first language (L1) of speakers is easily recognized even if speaker has high communication competence. Other studies of recognition of L1 don't confirm this hypothesis. For example, research how native speakers of Croatian recognize L1 of non-native speakers of the Croatian language has shown very small results of recognition and very little accuracy.

The previous published results showed that the Slavic speakers had been recognized as a non-Slavic language speakers. Furthermore, speech of German speakers of Croatian as L2 have been recognized as speech of South Slavic languages (mostly as Slovenian speakers). Native speakers of the Croatian language are in a small percentage identified as natives.

This paper will show recognition of Romance speaker as non native speakers of Croatian. Especially, it will be analyzed phonetic and phonological features of pronunciation.

In the study, a total of 60 native speakers of the Croatian language tried to recognize L1 of non native Croatian speakers (total 121, it included 35 Romance speakers). All Romance speakers are recognized more as non-Romance speakers than Romance. Spanish as L1 is identified as French and as non-Romance language as Polish or Chinese. Portuguese as L1 is identified as Italian and as non-Romance language as Chinese. Italian as L1 is identified as Spanish or Romanian and as non-Romance as German and Slovenian. French as L1 is identified as Spanish or Romanian and as non-Romance language as German.

Key words: Croatian as L2, language recognition, Romance languages, phonetic and phonological features

1. Uvod

Koliko je danas romanska kultura i jezik, općenito civilizacija prisutna u suvremenom hrvatskom društvu, teško je procijeniti. U medijima je svakako manje zastupljena od anglosaksonske, ali se romanski jezici uče, studiraju i poučavaju u gotovo svim većim hrvatskim gradovima i prisutni su među svim dobnim skupinama. Međutim, ne možemo odrediti kada je utjecaj neke kulture na hrvatsku kulturu i nacionalno biće prestao biti „strano tijelo“ (Goldstein 1994) i koliko je taj utjecaj postao sastavnim dijelom našeg identiteta.

Romanski utjecaji dolaze i s Istoka i sa Zapada, objašnjava Goldstein (Goldstein 1994) te dodaje da se ni u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca ne može se govoriti samo o utjecaju Istoka jer je Srbija početkom 20. st. zapravo pod utjecajem Zapada – posebno Francuske i Engleske. Nakon drugog svjetskog rata Jugoslavija se gotovo posve okreće sovjetskom utjecaju unatoč pokušajima povezivanja sa

saveznicima tijekom rata i na određeno vrijeme – do pedesetih godina, prekidaju se tradicionalne veze hrvatskih teritorija sa Zapadom. Oblikovanje jugoslavenskog identiteta nije zaživjelo. Kulturna politika u Hrvatskoj određivala se samostalno. Zanimljiv je prijedlog Prosvjetnog savjeta Republičkog identiteta da se kao prvi strani jezik uče engleski, njemački, francuski i ruski u omjeru 30:30:20:20 što nije zaživjelo osim u općinama s većinskim srpskim stanovništvom (Goldstein 1994:315).

1.1. Pregled dosadašnjih istraživanja prepoznavanja J1 kod neizvornih govornika hrvatskog jezika

Zbog prisutnog stranog akcenta kod govornika stranih jezika obično se smatra da je njihov prvi jezik lako prepoznatljiv, čak i kod osoba s visokom komunikacijskom kompetencijom (Požgaj Hadži 2007: 97). Istraživanje koliko izvorni hrvatski govornici prepoznaju J1 neizvornih govornika to ne potvrđuje (Banković-Mandić 2012). Štoviše, izvorni hrvatski govornici kao procjenitelji stranoga izgovora u hrvatskome u navedenom su istraživanju naveli da nisu sigurni u svoju procjenu i zato velik broj njih nije ni pokušao prepoznati J1 neizvornih govornika hrvatskog jezika. Najbolje se prepoznaju J1 engleskih govornika koji uče hrvatski, a na drugom je mjestu točnost prepoznavanja njemačkog kao J1. Istraživanje iz 1999. (Mildner 1999) pokazalo je da se najtočnije prepoznaje materinski jezik govornika jezika koji su ispitanicima bliži geografski ili po stupnju izloženosti tom jeziku. Uočeno je da se zamjene ne grupiraju nužno prema srodnim jezicima nego po načelu poznatosti, a pri procjeni se ispitanici najčešće oslanjaju na izgovor glasova, potom na opći dojam i naglaske, a tek na kraju na ritam i intonaciju. U istraživanju prepoznavanja J1 slavenskih govornika koji uče hrvatski (Banković-Mandić 2014) pokazalo se da je točnost prepoznavanja vrlo niska, a kao prvi jezik često se navodi neki neslavenski jezik. Poljski se kao materinski jezik neizvornih govornika hrvatskog jezika uglavnom zamjenjuje španjolskim i njemačkim, ukrajinski se u neizvornih govornika hrvatskog jezika prepoznaje kao ruski i poljski. Najbolje se prepoznaje ruski kao J1, on se vrlo rijetko zamjenjuje nekim drugim jezikom.

2. Prepoznavanje romanskih govornika

Romanski tragovi u hrvatskom jeziku nemaju većeg značenja za prepoznavanje romanskih elemenata u hrvatskome kao J2 ako osoba koja ih prepoznaje nema predznanje o rezultatima kontakata romanskih idioma s hrvatskim. Više procjenitelje na romanske tragove može navesti prisutnost romanskih jezika u okolini. Danas je na javnoj televiziji najprisutniji španjolski jezik kroz španjolske sapunice, a potom talijanski kroz talijanske serije. Francuski se može čuti vrlo rijetko – HRT prikazuje nekoliko filmova francuske kinematografije. Na komercijalnim je televizijama situacija vrlo slična, osim na RTL-u na kojem se svakodnevno emitira dječji animirani film na francuskom jeziku. Portugalski je

svojevremeno bio prisutan na HRT-u, također kroz brazilske serije. Rumunjski se jezik gotovo i ne može čuti u medijima, osim u emisijama za manjine HRT-a.

Nema sumnje da se kontakt romanskih jezika i hrvatskog ne može prikazati u jednom poglavlju. Ovaj rad i ne polazi od takvih nastojanja, ali će se dati jedan kratak pregled dosadašnjih istraživanja ove teme.

Varga (2001) navodi prirodnu činjenicu da je puno manji utjecaj romanskih jezika (talijanskog i venetskog) na standardni jezik nego na dijalekte i da je najveći utjecaj romanskih jezika prisutan na leksičkoj razini nego na drugim – fonološkoj, sintaktičkoj i morfološkoj. Najviše se taj utjecaj može iščitati iz toponima. Muljačić (2001) dodaje da se utjecaj očituje i brojnim općim imenicama: nazivlju riba (ihtionimima), nazivlju bilja kojeg Hrvati nisu imali u pradomovini (fitonimima), ribarskoj i pomorskoj terminologiji te kršćanskoj terminologiji. Kao najznačajniji romanski idiom u kontaktu s hrvatskim Varga (2001) navodi izumrli dalmatski – romanski jezik koji se razvio iz vulgarnog latinskog i govorio na području provincije Dalmacije te se najdulje zadržao u Dubrovniku (do 15. st.) gdje ga je govorio Senat i na Krku (do kraja 19.st.) gdje ga je koristio puk (Varga 2001:175). Od 9. stoljeća se kao *lingua franca* mediteranskih luka koristi mletački jezik. Morlaci (zapadni Rumnji), kako navodi Varga (2001) dolaze tijekom srednjeg vijeka sve do Trsta, a posuđenice iz rumunjskog su uglavnom dijalektalne (*karuca, katun, čutura*). Kao standardnu hrvatsku riječ navodi imenicu *guša*. Općenito je teško (Varga 2001) razlikovati sa sigurnošću dalmatske od drugih romanskih posuđenica – mletačkih (venecijanskih i venetskih kako se u literaturi sinonimično navode) i rumunjskih, a kao glavni kriterij razlikovanja navodi se fonetika. Muljačić (2001) zaključuje da treba promišljati o najmanje tri dalmatoromanska srednja jezika: jadertinski (zadarsko-romanski), raguzejski (dubrovačko-romanski) i labeatski (barsko-romanski).

Na hrvatskim se prostorima, kao uostalom u europskoj i svjetskoj civilizaciji, prepoznaje i posljedica kontakta s velikim romanskim jezicima (Varga 2001:177) poput francuskog i oni su opet najprisutniji na leksičkoj razini (npr. avion, esej, monolog i sl.), ali se ipak većina riječi s obzirom na jezik posrednik danas smatra germanizmima.

2.1. Romanski jezici u istraživanome korpusu

Romanski jezici nisu značajnije prisutni u medijima i manje se uče i poučavaju od raširenijeg engleskog jezika. Ipak, u svijesti Hrvata postoji *dojam* o njima, posebno o francuskom i talijanskom. Od govornika čiji je romanski jezik materinski, najviše hrvatski jezik uče španjolski govornici s područja Južne Amerike.

2.1.1. Cilj istraživanja

Cilj je ovog istraživanja bio opisati izgovor romanskih govornika u hrvatskome kao drugom jeziku i istražiti koliko izvorni govornici hrvatskog jezika prepoznaju J1 jezik romanskih govornika hrvatskog jezika.

2.1.2. Pretpostavka

Prva je pretpostavka da će kao J1 romanskih govornika koji govore hrvatski češće biti naveden neki neromanski jezik budući da se to pokazalo i za prepoznavanje drugih i jezika, čak i slavenskih (Banković-Mandić 2014).

Druga je pretpostavka da će govornici nižih razina učenja hrvatskoga jezika biti češće prepoznati kao govornici romanskih jezika nego govornici viših razina.

2.1.3. Materijali i metode

Za ovaj je rad korišten korpus neizvornih govornika hrvatskog jezika iz 2012. (Banković-Mandić 2012). To su snimke spontanoga i čitanoga govora stranih govornika koji uče hrvatski na različitim razinama na Croaticumu Filozofskog fakulteta u Zagrebu prema kriteriju dostupnosti.

Razine na Croaticumu određene su inicijalnim testom poznavanja jezika. Početne razine (u radu označene rimskom brojkom I) odgovaraju A2+ i B1 stupnju prema ZEROJ-u, srednja razina (u radu označena rimskom brojkom II) B1+ i B2, a napredna razina (u radu označena rimskom brojkom III) B2+ i C1 stupnju ZEROJ-a (Pasini, Juričić 2005). Svi su neizvorni govornici čitali isti tekst i opisivali istu sliku kao primjer spontanoga govora, a učili su hrvatski jezik najmanje tri mjeseca. Snimke su analizirali stručni i nestručni procjenitelji. Nestručnih je procjenitelja bilo 60. Stručni procjenitelji, njih troje, odabrani su kriterijem obrazovanja – fonetičari i kroatisti koji imaju iskustva u poučavanju hrvatskog kao inog jezika. I stručni i nestručni procjenitelji slušali su govor neizvornih govornika hrvatskog jezika, ukupno 121 zvučni zapis čitanoga teksta i 121 zvučni zapis govorenoga teksta. Govornici romanskih jezika uključeni u ovo istraživanje i njihove razine učenja donose se u tablici 1. U ovom radu prikazat će se samo podaci prepoznavanja J1 i fonetsko-fonološka odstupanja iako je upitnik istraživanja obuhvaćao još i ocjenjivanje te prihvatljivost izgovora za određena zanimanja.

Tablica 1: Neizvorni govornici hrvatskog jezika čiji je J1 romanski

Jezici (N=4)	Razina učenja			Ukupno govornika
	I	II	III	
francuski	0	1	0	1
portugalski	2	0	0	2
španjolski	20	6	2	28
talijanski	0	3	1	4
Ukupno	22	10	3	35

U ovom će se radu opisati govor neizvornih govornika hrvatskog jezika čiji je prvi jezik francuski, portugalski, španjolski i talijanski. Najviše je govornika početne razine učenja (N=22), a najmanje napredne razine (N=3), dok je govornika srednje

razine poznavanja hrvatskog jezika desetero. Od romanskih govornika najzastupljeniji su govornici španjolskog jezika, a francuski kao J1 predstavljen je jednim govornikom. Detaljni podaci o nestručnim procjeniteljima objavljeni su 2015. (Banković-Mandić 2015:514). Ovdje ćemo spomenuti samo da od nestručnih procjenitelja najviše njih govori engleski jezik (45), slijede njemački (31), španjolski (12), talijanski (11), slovački (3), ruski (3), srpski (3), slovenski (2), francuski (2), bošnjački (2), poljski (1), češki (1), ukrajinski (1), turski (1) i švedski (1). Osam procjenitelja nije napisalo da govore strane jezike. Od poznavanja romanskih jezika najviše se procjenitelja izjasnilo da govori španjolski jezik, potom talijanski i najmanje govornika govori francuski jezik. Nitko nije naveo da poznaje portugalski ni rumunjski.

2.2. Izgovorna obilježja romanskih jezika

Evoluciju latinskih vokala u pet romanskih jezika opisuju Alkire i Rosen (2010) i Skok (1940). Alkire i Rosen opisuju razvoj latinskih glasova velikih romanskih jezika, a Skok manjih jezika i dijalekata. Uočeno je da je latinski vokalski sustav vrlo sličan današnjem hrvatskome i španjolski se vokalski sustav najmanje udaljio od latinskog u odnosu na druge romanske jezike. U ovome se istraživanju donose rezultati fonetsko-fonološke analize stručnih procjenitelja. Za fonetsku se analizu koristi transkripcija prema IPA-i.

2.2.1. Fonetsko-fonološka obilježja izgovora neizvornih govornika hrvatskog jezika čiji je J1 romanski jezik

U preslušavanju zvučnih zapisa španjolskih govornika koji govore hrvatski kao J2 nisu stručni procjenitelji uočili fonološka odstupanja u izgovoru vokala, ali ona postoje u izgovoru drugih glasova. Rezultati analize donose se u tablici 2. U tablici *Fonološka odstupanja govornika na različitim razinama* nalaze se fonemi u čijim su realizacijama, prema stručnim procjeniteljima, primijećena odstupanja. Rezultati nisu donijeti po čestoti nego se prikazuju sva primijećena odstupanja zbirno. Glasovi koji su trebali biti izgovoreni navedeni su u rubrici *cilj*, a njihove stvarne realizacije u rubrici *realizirano*. Fonetska se odstupanja španjolskih govornika donose u tablici 3.

Tablica 2: Fonološka odstupanja španjolskih govornika u hrvatskome kao J2

<i>glasnik</i>	<i>cilj</i>	<i>realizirano</i>
prijelaznik	j	đ
bočnik	lj	l,j
usneni zvonačnici	v	b
Zvučni tjesnačnici	z	s
	ž	dž/d,š
Bezvuč. tjesnačnici	s	z,c
	š	č,ž
Zvučni slivenici	dž	č, ž, š dd
	đ	ž, ć
Bezvuč. slivenici	c	č/ć, s
	ć	k,š
	ć	c

Romanoslavica vol. LII, nr.2

Zvučni zapornici	b	v
	g	đ

Tablica 3: Fonetska odstupanja španjolskih govornika u hrvatskome kao J2

<i>glasnik</i>	<i>cilj</i>	<i>realizirano</i>
otvornici	e	e→ə
		ɛ
	o	o
		uo
	a,e,i,o,u	reducirani
	ie	ije
samoglasničko r	r	er/ar/ šva+r
treptajnik r	r	previbrantan
bočnici	l	svijetlo l
	ʎ	lj
Svijetli nosnici	n	ɲ
Usneni zvonačnici	u	w
Zvučni tjesnačnici	ʒ	ʒ
Bezvučni tjesnačnici	f	ɸ
Zvučni slivenici	ɟʒ	d+ ʒ
Bezvučni slivenici	tʃ	tʃ ^h (svijetlo č)

Španjolski govornici otvornik *e* izgovaraju otvorenije ili zatvorenije od hrvatskog standardnog, a *o* zatvorenije ili ga diftongiziraju. Dvoglasnik *ie* izgovaraju dvosložno. Prisutna su fonetska odstupanja španjolskih govornika u izgovoru *l* koji je izgovaran svjetlije i nesliveno *lj*. Izgovor glasanika *ž* je umekšan, a *dž* ima nesliven izgovor. Ovi govornici izgovaraju svjetlije *č*. Španjolski govornici ponekad uz samoglasničko *r* dodaju i vokal.

U izgovoru hrvatskog jezika portugalskih govornika zabilježena fonološka odstupanja prikazana su tablici 4, a fonetska u tablici 5:

Tablica 4: Fonološka odstupanja portugalskih govornika u hrvatskome kao J2

<i>glasnik</i>	<i>cilj</i>	<i>realizirano</i>
otvornici	ie	e
bočnici	l	lj
	lj	l
Zvučni tjesnačnici	z	s
	ž	š
Bezvuč. tjesnačnici	s	z,š
	š	č,ć
Zvučni slivenici	dž	ž

Romanoslavica vol. LII, nr.2

Bezvuč. slivenici	c	č/ć,š
	č	k,š
Zvučni zapornici	b	v
	g	h, ž
	t	d

Portugalski govornici nemaju drugih fonoloških odstupanja otvornika osim izgovora dvoglasnika *ie* kao *e*. Bočnike *l* i *lj* međusobno zamjenjuju. Zvučni tjesnačnik *z* i *ž* obezvučuju, a *s* ozvučuju ili mijenjaju sa *š*. *Š* i *c* mijenjaju s *č* ili *ć*, a *c* još dodatno i sa *š*. Zvučni slivenik *dž* izgovaran je kao *ž*, a bezvučni *č* kao *k* i *š*. Zvučni je zapornik *b* zamjenjivan s *v*, *g* s *h* i *ž*, a bezvučni zapornik *t* ozvučivan je u *d*.

Tablica 5: Fonetska odstupanja portugalskih govornika u hrvatskome kao J2

<i>glasnik</i>	<i>cilj</i>	<i>realizirano</i>
otvornici	e	ɛ
samoglasničko r	r	er/ar/ šva+r
treptajnik r	r	previbantan
bočnici	l	svijetlo l
	ʎ	lj
Svijetli nosnici	n	ɲ
Usneni zvonačnici	v	w
Zvučni tjesnačnici	ʒ	z
Bezvučni tjesnačnici	ʃ	ɕ
Zvučni slivenici	dʒ	d+ ʒ
Bezvučni slivenici	tʃ	tʃ ^l (svijetlo č)

Fonetskom je analizom portugalskih govornika uočeno odstupanje u izgovoru *e*, koji je izgovaran zatvorenije, a u izgovoru samoglasničkog *r* portugalski govornici dodaju vokal ili poluvokal. Glasovi *l*, *n*, *ž*, *š* i *č* izgovarani su svjetlije, a *dž* i *lj* nesliveno. Usneno-zubni zvonačnik *v* izgovaran je dvousneno.

U izgovoru talijanskih govornika zabilježena se fonološka odstupanja donose u tablici 6, a fonetska u tablici 7.

Tablica 6: Fonološka odstupanja talijanskih govornika u hrvatskome kao J2

glasnik	cilj	realizirano
otvornik	e	sinkopiran
bočnik	lj	j

Romanoslavica vol. LII, nr.2

zvučni tjesnačnik	ž	š
bezvuč. tjesnačnici	s	z, c, š
	š	ž
bezvuč. slivenik	c	k, s
zvučni zapornik	g	đ

Tablica 7: Fonetska odstupanja talijanskih govornika u hrvatskome kao J2

<i>glasnik</i>	<i>cilj</i>	<i>realizirano</i>
otvornici	a	a
		ǎ
	e	e
		ɛ
		reducir.
o	ɔ	
bočnici	l	svijetlo l
	ǎ	lj
Svijetli nosnici	ɲ	nj
Zvučni tjesnačnici	z	svijetlo z
	ʒ	z
	ʃ	ɕ
Zvučni slivenici	dʒ	dz
	tʃ	tʃ ^l (svijetlo č)

Talijanski govornici nemaju fonoloških odstupanja u izgovoru otvornika, osim što povremeno izostavljaju *e*. U fonetskoj analizi također se primjećuje reduciran izgovor tog otvornika, ali njegov je izgovor dodatno još ponekad otvoreniji, ponekad zatvoreniji. Fonološkom je analizom uočena zamjena bezvučnih i zvučnih tjesnačnika *š* i *ž* dok se bezvučni tjesnačnik *s* zamjenjuje s *c*, *š*, *ž*. Bezvučni slivenik *c* zamjenjuje se s *k* i *s*, a zvučni zapornik *g* s *đ*. *Lj* se zamjenjuje s *j*. Fonetska analiza pokazuje odstupanja u izgovoru i drugih otvornika osim *e*. Tako se *a* izgovara na dva načina – kao otvoreniji i kao stražnji, a *o* zatvorenije. Svjetlije se izgovaraju *l*, *z* i *č*, a *ž*, *š*, *dž* i *č* palatinalnije, tj umekšanije. *Lj* i *nj* se izgovaraju nesliveno.

U izgovoru francuskog govornika zabilježena fonološka odstupanja prikazana su u tablici 8, a fonetska u tablici 9.

Tablica 8: Fonološka odstupanja francuskog govornika u hrvatskome kao J2

glasnik	cilj	realizirano
otvornici	au	u
bočnici	l	lj
Zvučni tjesnačnik	z	s
Bezvučni tjesnačnik	s	z

Tablica 9: Fonetska odstupanja francuskog govornika u hrvatskome kao J2

glasnik	cilj	realizirano
otvornik	e	ɛ
bočnici	l	svijetlo l
	ʎ	lj
Zvučni tjesnačnik	ʒ	z
Bezvuč. tjesnačnici	ʃ	ɕ
	X (velarni)	χ (uvularni)
Zvučni slivenik	dʒ	dz
Bezvuč. slivenik	tʃ	tʃ ^l (svijetlo č)

Francuski govornici nemaju brojna fonološka odstupanja – zamjenjuju zvučni i bezvučni tjesnačnik z/s s njihovim zvučnim i bezvučnim parom i prisutna je zamjena bočnika l koji zamjenjuju s lj. Fonetskom je analizom uočeno svjetlije (umekšanije) izgovaranje tjesnačnika š i ž te slivenika dž i č i bočnika l. H je izgovaran uvularno. Otvornik e izgovaran je zatvorenije od hrvatskog standardnog.

2.3. Rezultati prepoznavanja

Rezultati prepoznavanja J1 neizvornih govornika hrvatskoga jezika donose se u tablicama 10a, 10b, 10c, 11, 12 i 13. U prvom se stupcu navode jezici za koje su procjenitelji pretpostavili da su to materinski jezici neizvornih govornika hrvatskoga jezika, u sljedećim je stupcima naveden broj odgovora – koliko je procjenitelja navelo za određenog govornika da je to njegov J1. Svaki govornik ima svoju šifru koja se sastoji od slučajno izabranog broja, materinskog jezika i broja koji određuje

Romanoslavica vol. LII, nr.2

razinu. U prvim se dijelovima tablica navode odgovori prepoznavanja J1 kao romanskih, a u drugome neromanski jezici navedeni kao J1 prema procjenama nestručnih procjenitelja.

Tablica 10a: Španjolski govornici – napredna razina hrvatskoga jezika

jezici	broj prepoznavanja J1	
	3. španjolski III	23. španjolski III
španjolski	5	1
portugalski	2	0
francuski	5	0
talijanski	2	0
rumunjski	0	3
Σ prepoznavanja J1 kao romanskog	14	4
japanski	3	0
arapski	2	0
poljski	1	2
slovenski	1	0
češki	1	1
albanski	0	1
ukrajinski	0	1
hrvatski	0	1
Σ prepoznavanja J1 kao neromanskog	8	6

Tablica 10b: Španjolski govornici – srednja razina hrvatskoga jezika

jezici	broj prepoznavanja J1					
	40. šp.II	42. šp.II	46. šp.II	58. šp.II	61. šp.II	91. šp.II
španjolski	2	1	1	2	0	3
portugalski	0	1	0	2	0	0
francuski	0	2	0	1	0	1
talijanski	2	1	0	1	1	0
rumunjski	0	0	0	2	0	0
Σ prepoznavanja J1 kao romanskog	4	5	1	8	1	4
albanski	2	0	0	0	0	0
kineski	1	1	0	0	1	0
arapski	1	0	0	0	0	0
poljski	1	0	2	0	2	0
makedonski	1	0	0	0	0	0
slovački	1	0	0	0	0	0
grčki	1	1	0	0	0	0
japanski	0	1	0	0	0	0

Romanoslavica vol. LII, nr.2

njemački	0	1	1	0	0	0
češki	0	0	1	1	0	0
engleski	0	0	1	0	0	0
mađarski	0	0	1	0	0	0
afrički	0	0	0	1	0	0
ukrajinski	0	0	0	1	0	0
Σ prepoznavanja J1 kao neromanskog	8	4	6	3	3	0

Tablica 10c: Španjolski govornici – početna razina hrvatskoga jezika (1.dio)

jezici	broj prepoznavanja J1									
	5.š p.l	8.šp .l	10.š pl	11.š pl	21.špl	22.špl	24.špl	28.špl	36.špl	37.špl
španjolski	3	2	0	2	1	1	6	1	0	1
portugalski	2	1	0	0	0	0	1	0	0	0
francuski	7	2	2	0	0	0	2	0	0	0
talijanski	0	0	0	0	0	0	0	1	0	3
rumunjski	0	2	2	0	1	0	0	0	2	0
Σ prepoz. J1 kao romanskog	12	7	4	2	2	1	9	2	2	4
ruski	2	1	1	0	0	1	0	0	2	1
engleski	1	0	1	0	1	0	0	2	0	0
arapski	3	0	0	0	0	0	0	2	0	0
njemački	1	1	1	1	2	2	0	0	0	3
poljski	2	1	1	4	2	1	0	0	0	1
kineski	0	9	0	1	3	1	1	5	7	0
japanski	0	2	0	0	1	0	1	0	1	0
korejski	0	1	0	0	2	0	0	0	0	0
slovenski	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
makedonski	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
češki	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
bugarski	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
albanski	0	0	1	0	0	0	2	1	0	0
hinski	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
afrički	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
mađarski	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
neki germ. jezik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Σ prepozn. J1 kao neromanskog	9	16	9	7	11	5	6	11	11	6

Tablica 10c: Španjolski govornici – početna razina hrvatskoga jezika (2.dio)

jezici	broj prepoznavanja J1									
	62.š pl	63.š pl	66.šp l	71.špl	80.špl	81.š pl	97.špl	112.š pl	114.š pl	115.špl
španjolski	2	1	3	1	1	1	3	3	1	0
portugal.	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
francuski	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0
talijanski	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0
rumunjski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Σ prepozn. J1 kao romansko g	4	5	3	1	2	2	3	3	2	0
ruski	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
engleski	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0
arapski	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
njemački	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
poljski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
kineski	2	2	5	1	1	4	0	2	0	0
japanski	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
korejski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
slovenski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
makedon.	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
češki	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
bugarski	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
albanski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
hindijski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
afrički	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
mađarski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
neki germ. j.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Σ prepozn. J1 kao neromans kog	7	4	9	3	1	4	1	3	1	3

Španjolske govornike napredne razine hrvatskog jezika kao romanske prepoznalo je 18 procjenitelja, a 6 ih je prepoznalo kao španjolske govornike. Kao govornike nekih drugih jezika prepoznalo ih je 14 procjenitelja. Jedan je govornik više prepoznat kao romanski (14:8), a drugi podjednako kao romanski i neromanski (4:6). Govornike srednje razine kao romanske govornike prepoznalo je 23 procjenitelja i 9 kao izvorne španjolske govornike. Polovica ih je više prepoznata kao romanski govornici (5:4, 8.3, 4:0), a polovica više kao neromanski govornici (omjer romanski – neromanski: 4:8, 1:6, 1:3). Za španjolske govornike početne razine poznavanja hrvatskog jezika dobivena su ukupno 72 odgovora da su to govornici romanskih jezika, od toga su 33 odgovora da su to izvorni španjolski govornici. Ukupno je 125 odgovora da su to neromanski govornici.

Ovi rezultati pokazuju da ni na najvišim razinama učenja poznavanja hrvatskoga jezika izgovor nije sasvim usvojen, ali se prozodija mijenja i nema iste elemente kao na nižim razinama – intonacije su govornije, kraće je vrijeme čitanja i manji je broj naglasnih odstupanja.

Španjolski se govornici napredne razine hrvatskog jezika od romanskih jezika najviše prepoznaju kao francuski govornici (N=6). Kao neromanski govornici prepoznaju se tri puta kao izvorni govornici poljskoga jezika i tri puta kao izvorni japanski govornici. Šestero španjolskih govornika srednje razine hrvatskog jezika od romanskih jezika najviše se prepoznaju kao govornici talijanskog (N=5), a kao neromanski govornici najviše kao poljski govornici (N=5) dok troje procjenitelja navodi da su to izvorni kineski govornici. Jedanaestero govornika početne razine od romanskih jezika najviše se prepoznaju kao govornici francuskog jezika (N=15), a kao neromanski govornici najviše se prepoznaju kao kineski govornici (N=44) i poljski (N=13). I u istraživanju iz 1999. (Mildner 1999) uočeno je da se španjolski govornici zamjenjuju kineskim, korejskim i arapskim. Zanimljivo je da španjolski govornici napredne razine nijednom nisu prepoznati kao kineski govornici.

Tablica 11: Rezultati prepoznavanja portugalskih govornika – početna razina hrv. Jezika

jezici	broj prepoznavanja 7. portugalski I	broj prepoznavanja 77. portugalski I
španjolski	4	1
portugalski	0	1
talijanski	5	1
Σ prepoznavanja J1 kao romanskog	9	3
kineski	5	3
engleski	1	0
hindijski	1	0
njemački	1	0
arapski	0	1
mađarski	0	1
Σ prepoznavanja J1 kao neromanskog	8	5

Prema podacima iz tablice 11 od dvoje izvornih govornika portugalskog jezika početne razine učenja hrvatskog jezika samo jedan procjenitelj jednog govornika prepoznaje kao izvornog portugalskog. Kao govornike drugih romanskih jezika prepoznalo ih je 11 procjenitelja i to najviše kao govornike talijanskog jezika (N=6). Kao govornike neromanskih jezika prepoznalo ih je 13 procjenitelja, od toga najviše kao izvorne kineske govornike (N=8). Jedan je portugalski govornik gotovo u istom omjeru prepoznat kao romanski i neromanski (9:8), a drugi je prepoznat više kao neromanski govornik (3:5).

Tablica 12: Rezultati prepoznavanja talijanskih govornika – napredna i srednja razina hrvatskoga jezika

jezici	broj prepoznavanja 65. talijanski III	broj prepoznavanja 6. talijanski II	broj prepoznavanja 18. talijanski II	broj prepoznavanja 64. talijanski II
talijanski	1	1	0	0
španjolski	1	2	0	0
portugalski	0	0	1	0
francuski	0	0	1	0
talijanski	1	1	0	0
rumunjski	0	1	1	0
Σ prepozn. J1 kao romanskog	2	4	3	0
njemački	3	2	1	0
slovenski	3	0	1	2
ruski	0	1	0	1
ukrajinski	0	1	0	0
kineski	0	1	0	0
japanski	0	1	0	0
engleski	0	1	1	0
češki	0	1	1	0
mađarski	0	1	0	0
albanski	0	0	1	0
slovački	0	0	1	0
francuski	0	0	1	0
poljski	0	0	0	2
Σ prepozn. J1 kao neromanskog	3	9	7	5

Talijanskog govornika napredne razine kao izvornog talijanskog govornika prepoznao je samo jedan procjenitelj i jedan kao govornika drugog romanskog jezika – španjolskog. Troje je procjenitelja navelo da je to govornik njemačkog jezika i troje slovenskog. Troje govornika srednje razine kao izvorne govornike talijanskog jezika prepoznao je jedan procjenitelj. Šest je procjenitelja kao J1 navelo neki drugi romanski jezik – dvoje da im je J1 španjolski i dvoje da je njihov J1 rumunjski. Čak je 21 procjenitelj naveo da je njihov J1 neki neromanski jezik. Odgovori su vrlo raspršeni. Najviše procjenitelja (ali samo troje) navelo je da je njihov J1 njemački i po troje da je J1 slovenski. Talijanski govornik napredne razine gotovo je podjednako prepoznat kao romanski i neromanski govornik (2:3), govornici srednje razine više su prepoznati kao neromanski govornici (4:9, 3:7, 0:5).

Tablica 13: Rezultati prepoznavanja francuskog govornika

jezici	broj prepoznavanja 14. francuski II
španjolski	2
francuski	0
rumunjski	2
Σ prepoznavanja J1 kao romanskog	4
njemački	5
mađarski	1
japanski	1
ruski	1
slovenski	1
poljski	1
Σ prepoznavanja J1 kao neromanskog	10

Izvornog francuskog govornika nitko nije prepoznao kao francuskog govornika. Četvero govornika navelo je kao njegov J1 neki romanski jezik – po dvoje da je to rumunjski i po dvoje da je to španjolski. Deset je procjenitelja navelo da je njegov J1 neki neromanski jezik, od toga je najviše odgovora bilo da je to njemački (N=5). Omjer prepoznavanja francuskog govornika kao romanskog i kao neromanskog je 4:10. Više nego dvostruko prepoznaje se kao neromanski.

Iz tablica 10a, 10b, 10c, 11, 12 i 13 uočava se potvrda prve hipoteze – romanski govornici hrvatskog jezika prepoznaju se više kao neromanski govornici nego kao romanski.

Druga hipoteza da je romanski element uočljiviji na nižim razinama učenja nije se potvrdila. Naprotiv, španjolski govornici najviše razine poznavanja hrvatskog jezika više se zamjenjuju govornicima nekih drugih romanskih jezika nego govornici nižih razina poznavanja hrvatskoga. Španjolski govornici napredne razine u većem su omjeru prepoznati kao romanski nego kao neromanski govornici, a talijanski je govornik napredne razine u podjednakom je omjeru prepoznat kao romanski i neromanski govornik (2:3). Talijanski su govornici srednje razine više prepoznati kao neromanski govornici nego romanski – ukupno je omjer da je riječ o romanskim govornicima naspram odgovora da su to neromanski govornici 7:21. I francuski je govornik srednje razine više prepoznat kao neromanski (omjer romanski - neromanski 4:10). Portugalski su govornici početne razine podjednako prepoznati kao romanski i neromanski (12:13), a španjolski su govornici početne razine više prepoznati kao neromanski (72:125). Romanski jezici koje su procjenitelji navodili kao J1 pripadaju u skupinu 5 najvećih romanskih jezika po kriteriju nacionalnih jezika i broju govornika koji njima govore (Alkire i Rosen 2010).

3. Zaključno o prepoznavanju materinskog jezika romanskih govornika

I ovo je istraživanje potvrdilo da prvi jezik nije jednostavno prepoznati. Izvorni govornici hrvatskog jezika ne prepoznaju točno ni sigurno prvi jezik neizvornih govornika hrvatskog jezika čiji je J1 romanski jezik. U prepoznavanju J1 kod stranaca od romanskih jezika izvorni hrvatski govornici navode jedan od pet velikih romanskih jezika – španjolski, talijanski, portugalski, francuski i rumunjski. Romanske govornike češće prepoznaju kao neromanske nego romanske. Izvorni hrvatski govornici prepoznaju španjolske govornike bolje od drugih – vjerojatno zbog izloženosti španjolskom jeziku kroz televizijske serije. Ovu bi tvrdnju vrijedilo provjeriti s procjeniteljima koji su više izloženi talijanskome jeziku – npr. regionalno, s govornicima Istre i Dalmacije. Španjolski su govornici od romanskih jezika najčešće zamjenjivani francuskim, a od neromanskih poljskim i kineskim. Portugalski su govornici prepoznati kao govornici talijanskog jezika, a od neromanskih jezika najviše kao govornici kineskog jezika. Prvi se jezik talijanskih govornika zamjenjuje španjolskim i rumunjskim, a od neromanskih jezika njemačkim i slovenskim. Francuski kao prvi zamijenjen je španjolskim i rumunjskim, a od neromanskih jezika njemačkim.

Portugalski i španjolski govornici hrvatskog jezika imaju više fonoloških odstupanja nego talijanski i francuski, a svi imaju podjednak broj fonetskih odstupanja.

Sljedeći je korak u istraživanju fonetsko-fonološkom analizom pokušati otkriti zašto se španjolski i portugalski na nižim razinama učenja hrvatskoga jezika često zamjenjuju kineskim (japanskim ili korejskim), a talijanski i francuski njemačkim te zašto se španjolski često zamjenjuje poljskim i poljski španjolskim.

Literatura

Alkire, Ti; Rosen, Carol. 2010. *Romance Languages: A Historical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Banković-Mandić, Ivančica. 2012. *Izgovorna obilježja učenika hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika na različitim stupnjevima znanja*. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu.

Banković-Mandić, Ivančica. 2014. Izgovor govornika slavenskih jezika u hrvatskome kao J2. U: *Výuka jihoslovanských jazyků a literatur v dnešní Evropě, Sborník příspěvků přednesených na stejnojmenné konferenci konané v Brně*, [ur. Krejčova, Elena; Krejčí, Pavel], 523–534, Brno: Filozofická fakulta MU.

Banković-Mandić, Ivančica. 2015. Višejezičnost i jezična tolerancija. U: *Višejezičnost kao predmet interdisciplinarnih istraživanja*, [ur. Udier, Sanda Lucija, Cergol Kovačević, Kristina], 509–523, Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Goldstein, Ivo. 1994. Hrvatska povijest između Istoka i Zapada, *RADOVI Zavod za hrvatsku povijest* 27: 303–316.

Mildner, Vesna. 1999. Strani akcent u hrvatskom jeziku. U: *Teorije i mogućnosti primjene pragmalingvistike*, [ur. Badurina, Lada; Ivanetić, Nada; Pritchard, Boris; Stolac, Diana], 523–531. Zagreb – Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Romanoslavica vol. LII, nr.2

Muljačić, Žarko. 2001. Hrvatski jezik i istočnojadranski romanski idiomi, U: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole: trideset godina rada (1972-2001)*, [ur. Botica, Stipe], 164-173, Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagrebačka slavistička škola.

Pasini, Dinka; Juričić, Antonio. 2005. Usklađivanje programa Croaticuma s CEF-om, *Strani jezici* 34/4, 359-365.

Požgaj Hadži, Vesna. 2007. *Hrvatski izvana*. Zagreb: Školska knjiga.

Skok, Petar. 1940. *Osnovi romanske lingvistike*, sv. II, Zagreb: Izdanje naklade školskih knjiga i tiskanica Banovine Hrvatske u Zagrebu.

Varga, Dražen. 2001. Hrvatski i romanski jezici, U: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole: trideset godina rada (1972-2001)*, [ur. Botica, Stipe], 174-180, Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagrebačka slavistička škola.

<https://www.internationalphoneticassociation.org>